

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ В УГОРЩИНІ

Керестень Іштван Степанович,
м.Ужгород

Дана стаття розглядає актуальні питання проблеми формування мотивації до майбутньої професійної діяльності. Зокрема, розглядається досвід Угорщини у дослідженні різних аспектів проблеми професійної мотивації.

Ключові слова : професійна мотивація, мотиваційні теорії, Угорщина..

Проблема мотивації професійної діяльності є однією з центральних для психолого-педагогічної науки. Аналіз наукових досліджень (В.Вілюнас, З.Дернеї, І.Зязюн, Н.Кузьміна, С.Максименко, Н.Ничкало, М.Ніколов, С.Яремчук та ін.) підтверджує, що мотивація здійснює вагомий вплив на професійну діяльність фахівців будь-якого профілю, успішність учнів та функціонування освітньої системи в цілому.

Незважаючи на інтерес до проблеми мотивації в світовому освітньому просторі і значну кількість наукових досліджень, у вітчизняній психолого-педагогічній науці далеко не всі аспекти цієї важливої проблеми вивчені. Зокрема, недостатню увагу, на нашу думку, звертається на вивчення зарубіжного досвіду формування професійної мотивації до майбутньої діяльності.

Вважаємо, що значні теоретичні напрацювання і вагомі практичні здобутки в цьому плані має Угорщина, досвід якої майже не досліджувався вітчизняними науковцями.

Історичний експурс дозволяє виділити декілька етапів у дослідженні мотивації. Так, до середини ХХ-го століття детермінація людської поведінки розглядалася здебільшого з точки зору неусвідомлюваних та стримуваних інстинктів (З.Фрейд, 1895, У.Макдугал, 1923).

У середині ХХ-го століття поширення набули біхевіористичні теорії мотивації, які трактували діяльність як співвідношення між стимулами та реакціями, на основі яких формуються звички (А.Маслоу, Г.Олпорт, К.Роджерс). Рушієм діяльності вважалась реактивність організму, тобто особливості реакції на дію подразника. Незважаючи на певні недоліки, їх надбання дозволяють глибше збагнути роль сформованого досвіду та зворотного зв'язку.

На сучасному етапі розвиток психології мотивації характеризується когнітивною лінією, яка надає вирішального значення свідомості у керуванні поведінкою, тобто діяльність зумовлюється особливостями ставлення індивіда, життєвими цілями, системою цінностей, сподіванням успіху, боязною невдач.

Аналіз наукових джерел вказує, що в загальному вигляді до мотивації відносять всю сукупність рушійних сил, які детермінують поведінку та діяльність людини, стимулюють її активність, визначають спрямованість і т.д. Існує велика розбіжність у поглядах на саме поняття мотивації. Наприклад, Р. Барон [1, с.2] визначає мотивацію як внутрішні процеси, які активують, спрямовують та підтримують діяльність. На думку І.Робертсон та М.Сміт [2, с.2], „мотивація – це психологічне поняття, яке стосується сили та спрямованості людської поведінки”. Згідно думки З.Дернеї [3, с.8], мотивація є визначальним чинником, який спонукає до діяльності, визначає її продовжуваність та інтенсивність докладених зусиль.

Неоднозначне трактування мотивації позначається на розумінні мотиву. Найчастіше ці поняття вживаються як синоніми. Є.Ільїн пропонує свій підхід, який полягає у розгляді мотивації як динамічного процесу формування мотиву [4, с.67], а мотив, як складне інтегральне психологічне утворення, яке включає сукупність факторів : потреби, мета, наміри, особистісні диспозиції, стани, задоволеність тощо, які виконують певні функції в процесі детермінації поведінки.

Мотив виконує низку функцій, такі як спонукальна, спрямовуюча, стимулююча, регулятивна, організуюча, контролююча, відображальна, пояснювальна, захисна.

Серед характеристик мотивації виділяють її динамічність (плинність, змінюваність під дією різних чинників, інтенсивність вираження) та змістовність (усвідомлення, спрямованість

на різні сторони діяльності, вид діяльності, з якою вона пов'язана тощо).

Результати вивчення здобутків психолого-педагогічної науки свідчать про відсутність єдиного загальноприйнятого підходу до розуміння сутності поняття «мотивації», але її трактування більшістю вчених як джерела активності індивіда може виступати в ролі спільного знаменника. Узагальнюючи наявні напрямки вивчення мотивації професійної діяльності, визначимо її як сукупність внутрішніх та зовнішніх сил, які спонукають особистість до професійної діяльності, задають їй певну спрямованість, визначають її форму, продовжуваність та інтенсивність.

Західні вчені розглядають професійну мотивацію через призму кількох мотиваційних теорій, кожна з яких висвітлює одну із сторін мотивації діяльності, хоча на даний час синтезу теоретичних підходів ще не досягнуто. Найбільш поширеними на сьогоднішній день є такі мотиваційні теорії, як теорія потреб (А.Маслоу), теорія досягнення (Дж.Аткінсон), теорія власної ефективності (А.Бандура), теорія цілепокладання (Е.Локке, Г.Латам), атрибутивна теорія (Б.Вайнер), теорія самодетермінації (Е.Дісі і Р.Раян), соціальна теорія мотивації (Б.Вайнер), теорія справедливості (С.Адамс), гігієнічна теорія (Ф.Герцберг).

Угорські вчені, підтримуючи вищезгадані теорії, поглиблюють і розширюють поняття мотивації.

Даючи визначення мотивації, М.Сабо [5, с.171] зазначає, що дана наукова категорія використовується як інтегративне поняття, яке охоплює всі рушійні механізми діяльності, що спонукають, спрямовують та підтримують активність людини до того часу, поки цілеспрямовані дії не призведуть до задоволення потреб. Р.Урбан [6, с.230] розглядає мотиви як відносно індивідуальні властивості, що активують, спрямовують та зумовлюють особливості поведінки діяльності на основі наявних можливостей або перешкод та обмежень. На думку З.Дернеї, мотивація є визначальним чинником, який спонукає до діяльності, визначає її тривалість та інтенсивність докладених зусиль [3, с.8].

Отже, для угорської наукової думки властивим є розуміння мотивації як джерела активності індивіда, яке порівнюють із генератором та зарядним механізмом діяльності.

На думку вченого К.Йовжа, з перспективи педагогіки, вивчення мотивації представляє інтерес, насамперед, як сукупність факторів, котрі визначають навчальну та інші види діяльності та особливості розвитку особистості учнів [7, с.76].

За визначенням Е.Рейті, мотивація учіння характеризується внутрішнім станом готовності до навчання, який енергізує, активізує та спрямовує навчальну діяльність, а також інтегрує її у єдиний комплекс. Навчальна мотивація формується під впливом одночасної дії різноманітних внутрішніх динамічних та зовнішніх стимулів. Основою мотивації учіння є система когнітивних, афективних та ефективних чинників навчального середовища. Навчальна мотивація розвивається як результат індивідуального досвіду навчання. На її основі можна встановити причини певної навчальної поведінки [8, с.43].

Слід відзначити, що особливу увагу угорські науковці звертають на дослідження мотивації навчання, оскільки вбачають тісний взаємозв'язок між мотивацією професійної діяльності і мотивацією навчання. Дійсно, вибір майбутньої професії мотивує учня до навчання (особливо деяких конкретних дисциплін) і, навпаки, в процесі навчання, засвоєння основ наук, виникає інтерес до якоїсь професії, починає формуватися мотивація до професійної діяльності.

Помітне місце у дослідженнях мотивації угорськими вченими посідає проблема керування власною мотивацією та саморегуляція, які охоплюють когнітивну (готовність) та афективну (воля) сторони процесу навчання, даючи відповідь на запитання, чому деякі індивіди продовжують навчатись навіть за відсутності необхідності у цьому. Із самокеруванням пов'язують здатність індивіда визначати цілі на основі власних потреб та відповідні стратегії на-

вчання, які дозволяють ефективно виконувати навчальні завдання та долати перешкоди. Важлива роль у цьому процесі належить вольовим характеристикам. Як зауважує Е.Рейті, саморегульоване навчання передбачає керування власною мотивацією навчання, самостійне, відповідальне планування навчальної діяльності, її організацію, виконання та самооцінку [8, с.47].

Важливий внесок у вивчення чинників формування мотивації учіння було зроблено угорською дослідницею Е.Рейті, яка вважає, що якість та інтенсивність мотивації учіння визначається палітрою аспектів. Так, маючи перед собою навчальне завдання, учень спочатку намагається збагнути його сутність, за яким слідує самооцінка власних можливостей на основі індивідуальних психологічних характеристик. Навчальний процес розпочинається після оцінки рівня складності завдання та застосування відповідних знань та вмінь. Аналізуючи мотиваційні чинники, за точку опори слід брати особистість та її якість, а також певну навчальну ситуацію. Позаяк ситуативні впливи, переломлюючись через особистісні характеристики учня, можуть справляти нео-

днорідний вплив на навчальну діяльність та мотивацію, організацію навчально-виховного процесу необхідно будувати на основі індивідуального підходу [8, с.68].

К.Иовжа успішно вивчає мотивацію до навчання дітей із неблагополучних родин та дітей з особливими потребами, у яких, на його думку, сильно розвинутими є соціальні мотиви. Вони прагнуть підтримки, визнання, захищеності [7, с.89].

Значний негативний вплив на мотивацію учіння справляє емоційна незахищеність. Вчений виявив, що дана категорія учнів поступається іншим учням рівнем сформованості мотивів. Водночас, вчений підкреслює, що попри негативну дію виділених ним несприятливих факторів, вони не становлять фатальної загрози для формування мотивації учіння, хоч у педагогічній літературі деякі дослідники схильні перебільшувати їх значення.

Таким чином, угорські вчені надають великого значення дослідженню різних аспектів проблеми професійної мотивації, і результати їх досліджень суттєво збагачують психолого-педагогічну науку.

Література та джерела

1. Baron R.A. Motivation in Work Settings: reflections on the core of organizational research / R.A. Baron // Motivation and Emotion. – 1991. – 15 (1). – P.1-8
2. Robertson I.I. Motivation and Job Design / I.I. Robertson, M. Smith. – London : Institute of Personnel Management, 1985.
3. Dörnyei Z. Teaching and Researching Motivation / Z. Dörnyei. – Essex : Pearson Education Limited, 2001. – 304 p.
4. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2004. – 509 с.
5. Szabó M. Motiváció / M. Szabó // Kollar K., Szabó É. (szerk.) Pszichológia pedagógusoknak – Budapest: Osiris, 2004. – P.169-190
6. Urbán R. Az érzelem és a motiváció pszichológijának vázlatja / R. Urbán // In Olah A., Bugán A. (Szerk.) Fejezetek a pszichológia alapterületeiből. 2. Bővített kiadás. – Budapest : ELTE Eötvös kiadó, 2001. – P.195-230
7. Józsa K. Tanulásban akadályozott gyermekek tanulási motivációja / K. Józsa, F. Fenyvesi // Iskolakultura. – 2007. – N1. – P.76-92
8. Réthy E. Motiváció, tanulás, tanítás. «Miért tanulunk jól vagy rosszul?» / E. Réthy – Budapest : Nemzeti Tankönyvkiadó, 2003. – 299 p.

В данной статье освещены актуальные вопросы проблемы формирования мотивации будущей профессиональной деятельности. В частности, рассматривается опыт Венгрии в исследовании различных аспектов проблемы формирования профессиональной мотивации.

Ключевые слова: профессиональная мотивация, мотивационные теории, Венгрия.

In this article the important questions of professional motivation have been discussed. The results of the Hungarian scientists' researches of different aspects of motivation have been considered.

Key words: professional motivation, theories of motivation, Hungary.